

Riigikohtu arvamus¹ riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse muutmise eelnõule

1. Eelnõuga laiendatakse KorS §§ 47-49 ja 52 sätestatud erimeetmete rakendamise õigust ka administratiivalal. Seletuskirjas põhjendatakse, et muudatustega luuakse parem võimalus salastatud teabe kaitseks ka juhul, kui asutakse väljaspool tavalist asukohta, nt sõidukis. Seletuskirja järgi ei ole mõistlik, et erinevate riigisaladuse tasemete puhul saab töötlev üksus rakendada teabe kaitseks erinevaid meetmeid.

RSVKK sätestab väga selgelt väga erinevad nõuded turvaalale ja administratiivalale. Seega, arvestades, et seadus ja määrus eristavad selgelt nii erineva tasemega riigisaladust kui ka erinevate nõuetega töötlemisalasid, jääb arusaamatuks seletuskirja lause, nagu ei oleks põhjendatud erinevad meetmed. Arusaamatuks jääb ka välja toodud meetmete seos sõidukis teabe töötlemise korral.

Seletuskirjas viidatakse, et RSVKK § 46¹ lõike 1 kohaselt tuleb administratiivalale sisenevad isikud tuvastada, kuid et see saab toimuda vaid KorS § 47 alusel.

KorS § 47 sätestab aga turvakontrolli, st isikut või tema riietust võib kontrollida vaatlemise või kompimise teel või tehnilise vahendi abil. Isikusamasuse tuvastamise meetme sätestab KorS 32. Seega jääb ka see seletuskirja põhjendus arusaamatuks.

Eeltoodut kokku võttes on Riigikohus seisukohal, et RSVS § 20 lõigete 1¹-1³ täiendamine soovitud viisil on põhjendamata.

Lisaks tuleb vältida eelviidatud erimeetmete lausalist kasutuselevõttu administratiivalal olukorras, kus sellisel alal riigisaladuse töötlemist parasjagu ei toimu. Õigus sellisel alal eeltoodud erimeetmeid kasutada ei tohiks viia olukorrani, kus kõik asutuse administratiivalale sisenejad allutatakse eeltoodud meetmetele sõltumata tegelikest riskidest ja riigisaladuse töötlemise asjaoludest.

Muudatustega laiendatakse administratiivalale ka RSVS § 20 lg 1-1 ls 2, mille kohaselt „Korakaitseseaduse §-des 47 ja 52 nimetatud meetmete kohaldamist ei protokollita.“ Eelnõus ei ole põhjendatud, miks on vallasasja hoiule võtmise misiganes talletamiskohustuse kaotamine (mis hilisemat raskendab selle hilisemat kontrollitavust) põhjendatud ja kuidas RSVS kontekst sellist erisust õigustaks.

2. RSVSis sätestatakse (§ 22 lg 2¹ p 1, § 23 lg 3¹ p 1, § 23¹ lg 3 p 1, 52 lg 1² p 1), et Kaitsepolitseiametil ja Välisluureametil on õigus salastatud teabe töötlemisnõuete kontrollimisel anda töötlejale täitmiseks kohustuslikke juhiseid. Seletuskirjas täpsemalt midagi selle kohta, mida sellised juhised endast kujutavad, millised on nende vaidlustamisvõimalused või järgimata jätmise tagajärjed, selgitatud ei ole. Seejuures on RSVS § 22 lg 3 kohaselt KAPOI (ja vastavalt ka VLA-l ja uuel loodaval riigi julgeoleku volitatud esindajal) pädevus teha ka ettekirjutusi riigisaladuse töötlemise nõuete rikkumise kõrvaldamiseks.

3. RSVS § 29 sätestab, et riigisaladusele on juurdepääsu õigus on ka kriminaal-, tsiviil-, haldus- või väärteoasja kohtumenetluse osalisel, menetlusse kaasatud isikul ning kummagi esindajal kohtu põhistatud määruse alusel, kui juurdepääs on kriminaal-, tsiviil-, haldus- või väärteoasja lahendamiseks vältimatult vajalik. Eelnõuga kitsendatakse seda juurdepääsuõigust, sätestades, et juurdepääsu võib lisaks jätta andmata ka kaitseväeluure teabele (täpsemalt kaitseväeluure poolt Kaitseväge korralduse seaduse § 37 lõike 1 punktides 1 ja 2 ning lõikes 2 nimetatud volituste rakendamisega teabe kogumist kajastavale teabele, sh kogumiseks kasutatavaid

¹ Riigikohtu arvamus ei väljenda Riigikohtu siduvat seisukohta. Riigikohus kujundab siduvaid seisukohti ainult kohtuasjade menetlemisel Riigikohtus.

meetodeid, vahendeid ja jälgitavaid objekte käsitlevale teabele ja kaitseväeluurealast rahvusvahelist koostööd käsitlevale teabele).

Seletuskirjas on üksnes põhjendus, et selline praktiline vajadus on ilmnenud. Seletuskiri ei sisalda näiteid elulistest olukordadest, mil selline vajadus on ilmnenud (sh mis liiki kohtumenetluses mis juhtudel) ega piirangu põhiseaduspärasuse hinnangut. Muudatus on seega sisuliselt põhjendamata ning pole võimalik hinnata selle vajalikkust.

4. RSVSi muudetava § 51 lõikes 7 sätestatakse, et isik peab andma nõusoleku tema suhtes julgeolekukontrolli teostamiseks ning § 31 lõike 1 punktis 2 nimetatud ankeedi. Kui selles sättes nimetatud nõusoleku puhul peetakse silmas RSVS § 47 lg 6, viitega § 27 lõike 10 punktile 3, kohast nõusolekut, siis selgitame järgmist.

RSVS § 27 lg 10 p 3 kohaselt peab isik andma nõusoleku, millega lubab julgeolekukontrolli teostajal saada tema kohta teavet füüsilistelt isikutelt ja juriidilistelt isikutelt ning nende asutustelt ja organitelt nii juurdepääsuõiguse andmise või selle kehtivuse pikendamise otsustamiseks kui ka juurdepääsuõiguse kehtivuse ajal. Nõusoleku andmata jätmisel isik ei saa juurdepääsuõigust, vabastatakse § 27 lõikes 1 loetletud ametist või ta ei saa ametisse.

Sellises olukorras ei saa isikuandmete töötlemine toimuda nõusoleku alusel. On selge, et antud juhul toimub töötlemine seaduse alusel, mistõttu nõusoleku võtmine isikuandmete töötlemise kohta on ülearune ja eksitav. Arvestades julgeolekukontrolli eriti invasiivset olemust, on ka õige, et enne sellega alustamist antakse isikule selgelt sellest teada ning võimalus sellest keelduda (koos tagajärgede teadvustamisega). Ka andmekaitseõuetest tulenevalt ka nõutav, et isikut teavitatakse andmete kogumisest ja töötlemise asjaoludest, kuid selle kohta kinnituse võtmine ei ole nõusolek andmekaitseõiguse mõttes. Seega oleks õige seaduses sõnastada, et inimest teavitatakse julgeolekukontrolli läbiviimise korraldusest, sh andmete kogumisest, andmesubjekti õigustest (ja õiguste piirangutest) ning võetakse teavitamise kohta kinnitus võimalusega keelduda julgeolekukontrolli läbimisest.